

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2022; 4 (123): 47-50
УДК: 340.15(37):340.15(474.5):347.6
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/4.123-8>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2022

А. Крижевський, канд. іст. наук, асист.
ORCID ID: 0000-0002-7234-7500
antonio.krv89@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА В ЛИТОВСЬКИХ СТАТУТАХ (НА ПРИКЛАДІ СПАДКОВОГО ПРАВА)

Проведено комплексний історико-правовий аналіз особливостей рецепції римського права в статутах Великого князівства Литовського на прикладі спадкового права. Обґрунтованість теоретичних положень, висновків, наукового аналізу та достовірність результатів дослідження забезпечено використанням сукупності філософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів, а саме: історико-правового, порівняльно-правового, історико-функціонального, формально-юридичного тощо. Дослідження здійснено згідно з принципами історизму, об'єктивності, різнобічності, взаємодоповнюваності та обґрунтованості, що створило надійну методологічну основу для комплексного аналізу предмета дослідження. Здійснено порівняльно-правовий аналіз 14 статуту V розділу Статуту 1529 р. з положеннями Інституцій та Дигест Юстиніана, а також 13 статуту IV розділу Статуту 1529 р. і 7 статуту VIII розділу Статуту 1566 р. зі 115-ю новелою Юстиніана. Доведено, що активне пересадження норм римського права на литовсько-руський ґрунт розпочалося не в Статуті 1566 р., а ще під час роботи над Статутом 1529 р. Встановлено, що рецепція положень римського права в Литовських статутах здебільшого поверхнева, теоретична частина та складні юридичні категорії римської юриспруденції майже не застосовуються, а запозичення часто переходять у дослівний переклад тієї чи іншої норми. Доходимо висновку, що в деяких випадках литовсько-руське право настільки рецептувало римські норми спадкового права, що навіть використовувало ідентичні винятки із загальних правил. Проблема шляхів рецепції римських правових норм, особливо щодо Статуту 1529 р., залишається дискусійною і до сих пор актуальною, щоб у майбутньому бути детально проаналізованою в окремій науковій розвідці.

Ключові слова: рецепція, римське право, литовсько-руське право, Литовський статут, Литовсько-Руська держава, спадкове право, Інституції Юстиніана, Новели, Дигести.

Вступ. Римське право є наріжним каменем сучасної європейської правової культури. Його рецепція була й є концептуальним базисом формування та вдосконалення європейських правових систем. Сприйняття та застосування римських правових норм ще в середньовічній Україні можна вважати показником її приналежності до європейської цивілізації з найдавніших часів. Дослідження української ідентичності та європейських коренів України в наш час особливо актуально, оскільки сьогодні українці проливають кров і віддають життя за свою європейську цивілізаційну приналежність і свій європейський вибір.

Історіографія, дотична об'єкту, предмету, хронології та географії цієї статті має ряд здобутків та прогалин. Її варто розділити на дві складові. До першої належать роботи дослідників щодо особливостей рецепції римського права в Україні – Є. Харитонова, О. Харитонової [5], О. Підпригорі, І. Бойка [1] та інших. До другої – праці із проблем еволюції спадкового права в Україні. Цю групу наповнюють статті О. Неліна [3], О. Доброва [2], С. Ґодека [7] та інших. Однак комплексних порівняльно-правових досліджень рецепції конкретних положень римського права в Литовських статутах обмаль.

Метою статті є комплексний історико-правовий аналіз особливостей рецепції римського права в статутах Великого князівства Литовського на прикладі спадкового права. **Об'єктом** дослідження є литовсько-руське право XVI ст.

Методологія дослідження. Обґрунтованість теоретичних положень, висновків наукового аналізу та достовірність результатів дослідження забезпечено використанням сукупності філософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів. Філософсько-світоглядну основу пізнання становлять ключові положення діалектики. Процес пізнання здійснювався з погляду принципів історизму, об'єктивності, різнобічності, взаємодоповнюваності та обґрунтованості, що створило

надійну методологічну основу для комплексного аналізу предмета дослідження. Порівняльно-правовий і формально-юридичний методи стали основою для аналізу норм Литовських статутів та римського права у сфері спадкового права. У роботі застосовувалися й інші методи наукового аналізу відповідно до предмета дослідження: історико-функціональний, історико-правовий, системно-структурний тощо.

Постановка проблеми. В еволюції правових систем Європи римське право посідає особливе місце. Незважаючи на те, що Римська держава перестала існувати більш ніж півтора тисячоліття тому, однак інтерес до римського права ніколи не зникав. Постійне вдосконалення його положень та конструкцій стало рушійною силою розвитку правових систем європейських держав, у тому числі, й України. Таким чином, спроби відродити дух римського права, використати його найбільш вдалі підходи та рішення для регулювання тих чи інших правовідносин у конкретному суспільстві, у конкретний час і в конкретних історичних, географічних умовах отримали назву "рецепція римського права". Ступінь рецепції, шляхи запозичень та співвідношення норм римського права з правом українським в різні історичні періоди були різними. Як вірно стверджують Є. Харитонов і О. Харитонova, уже у випадку Литовського статуту 1566 р. маємо справу з достатньо вираженою рецепцією римського права у формі сприйняття, головним чином, норм і правил останнього, адаптованих до місцевих умов [5, с. 23]. Ґрунтуючись на західно-європейських засадах світогляду, укладачі Статуту 1566 р. відстоювали доцільність використання римського права як зразка і як допоміжного матеріалу, що сприяло оновленню норм попереднього статуту та запровадженню ряду понять і категорій римського права. Також погодимось із твердженням І. Бойка [1, с. 92], що в литовсько-руську добу вплив римського приватного права

на цивільне законодавство був досить помітним, особливо що стосується II Литовського статуту (1566 р.).

Однак виникає питання щодо рецепції римського права в I Литовському статуті (1529 р.), її наявності, масштабів, шляхів тощо. Ця проблема, в українській історико-правовій науці перебуває поза увагою дослідників. Можливо, така ситуація зумовлена тим, що Статут 1529 р. багатьма науковцями сприймається як збірник недосконалих, оскільки його норми глибоко вкорінені в сферу феодального права та часто ґрунтуються на правових звичаях. Тому вважається, що Статут 1529 р. не міг містити елементів розвиненого римського права. І лише Статут 1566 р. виявився спроможний їх інтегрувати. Спробуємо розібратися і на прикладі норм спадкового права оцінити ступінь рецепції римського права у Литовському статуті 1529 р.

Виклад основного матеріалу. На перший погляд здавалося б литовсько-руське спадкове право доби Статуту 1529 р. кардинально відрізняється від аналогічних норм римського права. Ще у Законах XII таблиць було проголошено принцип свободи заповіту, тоді як у Литовсько-Руській державі в повному вигляді цей принцип був відсутній. Однак, незважаючи на явну розбіжність при детальному аналізі положень спадкового права в Статуті 1529 р. можна віднайти відчутні сліди впливу на них римського права.

Перш за все звернемося до 14 артикула, V розділу Статуту 1529 р.: "Теж уставляем: иж каждая парсуна вольна и не мощна будеть о речах своих testament вчинити, окром тых парсун ниже писаных, которые парсуны про то ж, иж подле права не мають ничего своего вольного testamentом никому отдати". У ньому законодавець гарантує можливість складання заповітів, але з виключенням чітко визначених категорій осіб, яким у цьому праві відмовляється. Така конструкція цього принципу та спосіб його вираження корелюється з фрагментом Інституцій Юстиніана: "Non tamen omnibus licet facere testamentum. Statim enim hi, qui alieno iuri subiecti sunt, testamenti faciendi ius non habent, adeo quidem ut, quamvis parentes eis permiserint, nihilo magis iure testari possint..." (кн. 2, тит. 12). Із цього уривка Інституцій випливає, що права складати заповіти позбавлені особи, підпорядковані чужій волі. І навіть маючи дозвіл, така залежна людина не має права складати заповіт. Схожість між цими двома фрагментами полягає в тому, що римську формулу із "залежними від чийсь влади" (qui alieno iuri subiecti sunt) литовсько-руський законодавець замінив на "не мають нічого свого вольного". Така заміна дозволила законодавцеві обґрунтувати позбавлення певних категорій осіб здатності до складання заповітів і пояснити причини цього кроку в дусі римського права, а водночас уникнути прямого посилання на малозрозумілу античну модель залежності від влади глави сімейства.

Дослідник спадкового права О. Нелін констатує, що неповнолітні, ченці, сини, які не були виділені, еретики, божевільні, ті, що тимчасово втратили розум і деякі інші особи не мали права заповідати [3, с. 163]. Детально проаналізуємо цей перелік на предмет запозичень із римського права. Друга частина 14-го артикула V розділу вказує окремі категорії осіб, що не мають право складати заповіт. На першому місці в цьому переліку неповнолітні діти: "Напервей, дети, лет зуполных не маючи..." (I статут, розд. V, арт. 14). Таку ж заборону щодо неповнолітніх дітей можна знайти в Інституціях Юстиніана: "Praeterea testamentum facere non possunt impuberes quia nullum eorum animi iudicium est" (кн. 2, розд. 12, § 1). Такі

ж заборони будуть існувати і в наступних редакціях Литовських статутів. Єдина відмінність між нормами римського права і положеннями Литовських статутів полягає в тому, що Інституції містять пояснення, тоді як у статутах подібна аргументація відсутня.

Також законодавець позбавляє права складання заповіту "невідділених синів" (не отримали від батька спадщини): "... сынове з отцом недельным, окром речи набытыя своего власного або выслуги..." (I статут, розд. V, арт. 14). Подібне положення міститься в Дигестах (кн. 28, тит. 1, § 6) та Інституціях (кн. 2, розд. 12). Із вказаних фрагментів слідує, що римське право в дуже категоричний спосіб також забороняло складати заповіти особам, що перебувають під чужою владою (alieni iuris). Наведені литовські і римські положення ідентичні щодо мети і принципу. Адаже особи в патріархальній залежності не можуть заповідати, оскільки не мають власного майна, а все що вони могли придбати, належало главі сім'ї. Цю схему і було використано законодавцем у статуті – син, який ще не отримав від батька відокремленої частини статку, складати заповіт не може. Формуючи статутну норму в статуті, було лише змінено римську формулу патріархальної батьківської влади на знайому литовсько-руському суспільству конструкцію "сина, невідділеного від батька". Навіть винятки із цього правила щодо можливості передавати через заповіт майно ("набытыя своего власного або выслуги") законодавець врегулював в дусі римського права, де імператорськими конституціями було дозволено солдатами, що перебували під владою батька, робити заповіт щодо того майна, яке вони купили, перебуваючи на військовій службі: "Sciendum tamen est, quod ad exemplum castrensis peculii tam anteriores leges quam principales constitutiones quibusdam quasi castrensia dederunt peculia, quorum quibusdam nostrum erat etiam in potestate degentibus testari. quod nostra constitutio latius extendens permisit omnibus in his tantummodo peculii testari quidem, sed iure commun" (Інституції Юстиніана, кн. 2, розд. 11, § 6).

Статут 1529 р. позбавляв також права на складання заповітів невольників: "...в чужую моц заставлены, то есть тот, кого бы кому выдано зы его статки..." (розд. V, арт. 14). Можливості складати заповіт невольників позбавляли також норми римського права, що містяться в Кодексі Юстиніана: "Servus successores habere non potest" (кн. 6, тит. 59, 4).

Також I Литовський статут позбавляє душевнохворих права на складання заповіту: "...шалени, кацери, невольники, от розума отходячы..." (I статут, розд. V, арт. 14). Таке формулювання норми дозволяє зробити висновок, що законодавець розрізняє дві категорії душевнохворих людей: По-перше божевільних ("шалени"), тобто цілком позбавлених розуму у зв'язку з психічною хворобою, а тому без права на заповідальне розпорядження. А по-друге, осіб, які тільки періодично втрачають глузд ("от розума отходячы, а веждо тые коли к себе прийдут"), а тому правомочні скласти заповіт при здоровому глузді. Таким чином, I Литовський статут дозволяв складання заповіту особам, які поправили своє психічне здоров'я.

Якщо звернутися до Юстиніанівських Інституцій, можна побачити, що за римським правом душевнохворим також відмовляють у праві на складання заповіту: "Praeterea testamentum facere non possunt ... furiosi, quia mente carent... certe eo quod ante iurem fecerint testamento valente: nam neque testamenta recte facta neque aliud ullum negotium recte gestum postea furor

interveniens peremit". (кн. 2, тит. 12, § 1). Аналогічна норма і в іншому титулі: "... sed hoc dicitur, non quasi verefuriosus sit, sed recte quidem fecit testamentum, non autem ex officio pietatis: nam si verefuriosus est, nullum est testamentum" (кн. 2, тит. 18).

Однак дійсно вагомим аргументом на користь того, що тут рецепційовано римські правові конструкції, може слугувати інший уривок з Інституцій: "furiosus autem si per id tempus fecerint testamentum quo furor eorum intermissus est, iure testati esse videtur..." (кн. 2, тит. 12, § 1). Із вказаного фрагмента випливає, що римське право дозволяло душевнохворим складати заповіт у моменти періодичного повернення здорового глузду. Таким чином, можна сміливо зробити висновок, що Статут 1529 р. послідовно повторював цей характерний римський принцип.

Із 14 артикула V розділу I Литовського статуту випливає, що і еретики були позбавлені права складати заповіти. Ця норма також корелюється з римськими правовими нормами, що містяться в Кодексі Юстиніана (кн. 1, тит. 5, 4, § 5). Таким чином, можна стверджувати, що наведені фрагменти I Литовського статуту принципово схожі на відповідні норми римського права. Причому в деяких випадках литовське право настільки рецепційовало римські норми, що навіть використовувало ідентичні винятки із загальних правил.

Чи не єдина відмінність між литовськими та римськими правилами в питанні складання заповідального розпорядження містять положення щодо ченців. Статут 1529 р. вважає, що вони відповідають категорії осіб, позбавлених права складати заповіти: "Законники, будучи в законі привілььованом прийнявши, потвердивши ся в законі" (розд. V, арт. 14). Римське право (Кодекс Юстиніана, кн. 1, тит. 3, 20) не забороняло ченцям писати акти останньої волі. Отже, позбавлення монахів цього права Литовським статутом не було навіяно римськими зразками [7, с. 286].

Приклади рецепції римських правових норм у I Литовському статуті можна віднайти і в інших особливостях спадкування за заповітом. Дослідник О. Нелін стверджує, що спадкодавець мав право відмінити свій заповіт стільки разів, скільки хотів. Варіант заповіту, який був написаний як останній перед смертю спадкодавця і, за умови, що він відповідав формальним вимогам, мав юридичну силу [3, с. 163]. В арт. 15, розд. V I Литовського статуту йдеться: "А коли сам потом умереть, а тую волю свою остаточную смертию потвердити, а хто бы и печати не приложил, таковой testament имеет при mocy зостати. А пак ли бы хто по вчиненьи testamentу и жив зостал, волно будет каждому кождый testament свой колко кротъ хочеть, толко кротъ отменить. А остаточным с тых всех testamentов, смертию потверженный, владовне вчиненный каждому владом, имеет при mocy зостати". Ця законодавча норма є чітким повторенням римського принципу вільного волевиявлення спадкодавця аж до його смерті: "Posteriore quoque testamento, quod iure perfectum est, superius rumpitur... nam et prius testamentum non valet ruptum a posteriore" (Інституції Юстиніана, кн. 2, тит. 17, § 2). Наведені порівняння правових норм доводять, що рецепцію римського права застосовували вже укладачі Литовського статуту 1529 р. і продовжили автори Статутів 1566 та 1588 років.

Аналіз масштабу рецепції норм римського права в литовсько-руському добу неможливий без розгляду арт. 13 розд. IV: "Теж уставляем: естли бы сын отца ударил або зсоромотил, або которые втиски и пренага-

банья ему вчинил, тогда отец может от такового сына всю его отчизну отдалити". Порівняємо цей фрагмент з розд. III, 115-ї Юстиніанівської новели: "...Causas autem iustas ingratitudinis has esse decemimus: Si quis parentibus suis manus intulerit. Si gravem et inhonestam iniuriam eis ingesserit...". Серед причин позбавлення спадщини новела називає підняття руки на батьків та заподіяння їм серйозної шкоди. Аналогічну формулу ми бачимо і в I Литовському статуті, що свідчить про певну подібність між наведеними вище фрагментами й пряме перенесення римських правових конструкцій на литовський ґрунт. Відмінність між цими двома уривками полягає в тому, що згадані в 115-й новелі два делікти виступають причинами позбавлення спадщини, тоді як I Литовський статут їх вважає причинами відмови батьків від своїх дітей. Однак цю відмінність буде усунуто в статутах 1566 та 1588 рр., у яких інститут позбавлення спадщини буде врегульовано під прямим впливом римського права юстиніанівського зразка, а рецепція римського спадкового права стане ще більш відчутною.

Арт. 7 розд. 8 Статуту 1566 р. містить перелік підстав для позбавлення спадщини і має дуже багато спільного з аналогічним переліком розд. 3 115-ї Юстиніанової новели. Наприклад, у Статуті ми знаходимо таке положення: "Уставуем ижъ съ причин тыхъ, где сын квалтовну руку поднесеть на родичовъ, альбо именье за живота зъ рукъ отцовскихъ квалтовне отыйметъ". Ця норма, що говорить про насильство сина над батьком, однакова і в II Литовському статуті, і в Юстиніановій новелі: "Causas autem iustas ingratitudinis has esse decemimus: Si quis parentibus suis manus intulerit". Єдина відмінність полягає в тому, що Статут додає до цього ще випадок, коли син відбирає силоміць батькову маєтність.

Наступна підстава позбавлення спадщини за II Литовським статутом: "Другая кгда значную кривду вчинить родичу, альбо которымъ обычаемъ на горло стоитъ". У 115-й новелі під № 2 міститься таке положення: "Si graven et inhonestaminiuram eis inesserit". Фрагменти, що містять другу причину позбавлення спадщини також тотожні; вони встановлюють за причину для усунення сина від спадкування "значную кривду", "graven inesserit" батьків від сина.

Порівняння причин позбавлення спадщини в арт. 7 розд. 8 Статуту 1566 р. та в розд. 3 і 115-ї Юстиніанової новели можна продовжувати, однак вже на основі наведеного порівняння можна сміливо зробити висновок, що до розглянутого тут артикулу II Литовського статуту увійшли безперечно запозичення з новели 115-ї, а в певних місцях ці запозичення переходять у дослівний переклад. Однак погодимось із твердженням О. Доброва, що рецепція положень Юстиніанівської новели в Статуті 1566 р. здебільшого поверхнева, здійснена лише тою мірою, якою така рецепція відповідала умовам часу [2, с. 87]. Наприклад, у новелі йдеться про обов'язкове спадкування певної частки всього майна спадкодавця, тоді як Статут встановлює обов'язкове спадкування тільки щодо певних об'єктів, що належать до спадщини. За римським правом при усуненні всіх законних спадкоємців спадкодавець не обмежувався обов'язковою часткою та мав право вільно заповідати все своє майно. У литовсько-руському праві в такому разі маєтки, як виморочені, переходили до великого князя.

Наостанок торкнемось проблеми шляхів рецепції римського права до права литовсько-руського. Ситуація з II Литовським статутом більш зрозуміла. Серед його укладачів було багато освічених польських юристів, у середовищі яких знання римського права були пошире-

ні, оскільки були складовою системи польської юридичної освіти. Редакційна комісія, яка укладала текст Статуту, складалася саме з таких знавців римського права. Також рецепція відбувалася через пам'ятки німецького права, яке використовувалося в багатьох містах Литовсько-руської держави (Магдебурзьке право, Саксонське Зерцало тощо). Ще одним шляхом запозичення могли бути польські пам'ятки права, що містили елементи римського права і використовувалися під час укладання II Литовського статуту [2, с. 87].

Ситуація зі Статутом 1529 р. складніша. Він став першим загальним правовим збірником Литовсько-руської держави й за своїм змістом був близьким до "Руської Правди". Щодо нього можна сміливо говорити про широку рецепцію давньоруського права. Беручи до уваги думку Є. Харитонов та О. Харитонові [5, с. 23] щодо "подвійного накладання" (через давньоруське право, з одного боку, та через німецьке і польське, з другого) римсько-правових ідей, не можна з впевненістю стверджувати, що рецепція норм римського спадкового права в I Литовському статуті відбулася через давньоруське право, яке зазнало часткового впливу візантійського (опосередкованого – римського) права. Основним аргументом проти такої гіпотези є те, що рецепційовано Юстиніанівське римське право, а не норми "Еклоги", "Прохірону" чи "Номоканону", хоча останні і базувалися на "Corpus juris civilis". Ця проблема видається дискусійною і досить актуальною, щоб у майбутньому бути детально проаналізованою в окремій науковій розвідці.

Висновки. Таким чином, варто поставити під сумнів твердження, що широка рецепція норм римського права розпочалася з II Литовського статуту (1566 р.), яка є домінуючою в сучасній історико-правовій науці. Наведені приклади переконливо свідчать, що пересадження норм римського права на литовсько-руський ґрунт розпочалося ще в ході роботи над Статутом 1529 р., у галузі спадкового права так точно. Рецепція положень римського права в Литовських статутах здебільшого поверхнева: законодавець, використовуючи конструкції римського права, адаптує їх до вимог часу, а теоретична частина та складні юридичні категорії майже не застосовуються. Питання шляхів проникнення римського права залишається дискусійним і потребує детального вивчення.

A. Kryzhevskyi, PhD in Historical Sc., Assist.
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine

Список використаних джерел

1. Бойко І. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична, 2013. Вип. 2. С. 87–96.
2. Добров О. Право необхідного спадкування за Литовським Статутом // Праці комісії для вивчення західно-руського та українського права, 1925. Київ. Вип. 1. С. 82–89.
3. Нелін О. До питання спадкового права за статутом Великого князівства Литовського 1529 року // Право і безпека. Наук. журн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2005. Т. 4, № 6. С. 160–163.
4. Статути Великого князівства Литовського. У 3 т. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юридична література. Т. 1. 2002. 464 с.; Т. 2. 2003. 341 с.
5. Харитонов Є., Харитонova О. Рецепція римського права у Статутах Великого князівства Литовського: чинники, передумови та деякі результати // Актуальні проблеми держави і права, 2009. Вип. 49. С. 14–24.
6. Corpus Iuris Civilis. URL: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/corpiurciv.htm> (дата звернення: 11.10.2022).
7. Godek S. Pierwiastki romanistyczne w prawie spadkowym I Statutu Litewskiego // Zeszyty Prawnicze, 2003. № 3/2. P. 273–297.

References

1. Boyko, I. (2013) Vplyv rym'skoho pryvatnoho prava na rozvytok pravovoho rehuluvannya tsyvilnykh vidnosyn v Ukraini. [The influence of Roman private law in the development of legal regulation of civil relations in Ukraine]. Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna [Scientific bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs : legal series], 2, 87-96. (in Ukrainian).
2. Dobrov, O (1925). Pravo neobkhdnoho spadkuvannya za Lytovskym Statutom [The right of necessary inheritance according to the Lithuanian Statute]. Pratsi komisii dlia vyuchuvannya zakhidno-ruskoho ta vkrainskoho prava [Proceedings of the Commission for Studying the History of Western Russian and Ukrainian Law], 1, 82-89. (in Ukrainian).
3. Nelin, A. (2005) Do pytannia spadkovoho prava za statutom Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1529 roku [To the Question of succession law under charter of the Lithuanian Great Princedom of 1529]. Pravo i bezpeka [Law and Security], 4/6, 160-163. (in Ukrainian).
4. Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho: U 3-kh tomakh [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania: in three volumes], (2002-2003) / Kivalova, S., Muzychenka, P. & Pankova, A. (Eds.). I, 464.; II, 341. (in Ukrainian).
5. Kharitonov, E. & Kharitonova, O. (2009). Retseptsiia rym'skoho prava u Statutakh Velykoho kniazivstva Lytovskoho: chynnyky, peredumovy ta deiakі rezultaty [Reception of the Roman law in Statutes of Grand Duchy of Lithuania: factors, pre-conditions and some results]. Aktualni problemy derzhavy i prava [Current Problems of State and Law], 49, 14-24. (in Ukrainian).
6. Corpus Iuris Civilis. URL: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/corpiurciv.htm> (in Latin).
7. Godek S. (2003). Elementy prawa rzymskiego w prawie spadkowym I Statutu litewskiego [Roman Elements in Testamentary Regular of I Lithuanian Statute]. Zeszyty Prawnicze [Legal notebooks], 3/2, 273-297. (in Polish).

Received: 11.10.22

Revised: 15.10.22

Accepted: 31.10.22

TO THE PROBLEM OF THE RECEPTION OF ROMAN LAW IN LITHUANIAN STATUTES (ON THE EXAMPLE OF INHERITANCE LAW)

The purpose of the article is a comprehensive historical and legal analysis of the peculiarities of the reception of Roman law in the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania on the example of inheritance law. The reasonableness of theoretical propositions, conclusions, scientific analysis and the reliability of research results are ensured by using of a set of philosophical, general scientific and special scientific methods, namely: historical and legal, comparative and legal, historical and functional, formal and legal, etc. The research was carried out from the perspective of the historicism principles, objectivity, versatility, complementarity, and reasonableness, which created a reliable methodological basis for a comprehensive analysis of the research subject. The article provides a comparative legal analysis of Article 14 of Chapter V of the Statute of 1529 with the provisions of Justinian's Institutions and Digest, as well as Article 13 of Chapter IV of the Statute of 1529 and Article 7 of Chapter VIII of the Statute of 1566 with Justinian's 115th novella. It is proved that the active transplantation of the norms of Roman law to the Lithuanian-Russian soil did not begin in the Statute of 1566, but during the work on the Statute of 1529. It was established that the reception of the provisions of Roman law in the Lithuanian statutes is mostly superficial, the theoretical part and complex legal categories Roman jurisprudence is almost never used, and borrowings often turn into a literal translation of one or another norm. The author comes to the conclusion that in some cases the Lithuanian-Russian law adopted the Roman norms of inheritance law so much that it even used identical exceptions from the general rules. The problem of ways of reception of Roman legal norms, especially regarding the Statute of 1529, remains debatable and relevant enough to be analyzed in detail in a separate scientific study in the future.

Keywords: reception, Roman law, Lithuanian-Russian law, Lithuanian statute, Lithuanian-Russian state, inheritance law, Justinian's Institutions, Novels, Digests.